

ראשי פרקים

עמודים	נושא
2	מבוא
3	א. מסנור עבאס – רקע קצר
3-5	ב. דואליות בין שמרנות ללאומיות
5-8	ג. השיח השמרני, אזרחי: עבאס כהמשך/חידוש של אימון עודה
8-11	ד. שיקולים קואליציוניים והתנהלות בקואליציה
11-12	ה. עבאס, התקשורת ודואליות השיח
12-20	ו. השיח הפוליטי שמקדם עבאס
20-21	ז. ביקורת ומבקרים
22-23	דיון ומסקנות
24-27	ביבליוגרפיה

מבוא

שתי עובדות, אליהן נחשפתי לאחרונה, עוררו בי עניין רב: הראשונה, רע"ם, על פי הדיווחים, הצליחה להשיג במיקוח הקואליציוני ב 2021 תכנית חומש חסרת תקדים בהיקף של 50.5 מיליון ₪. השניה, יו"ר רע"ם מנסור עבאס מכיר במדינת ישראל כמדינת היהודים ומנהל שיח הומניסטי מתון הקורא לשיתופי פעולה.

אני עוקב אחר הפוליטיקה הישראלית בעניין ומזהה בכל המפלגות פער, בין אידיאולוגיה ורטוריקה פוליטית, לבין פרקטיקה. כשנחשפתי לחדשות הסותרות על עמדות מנסור עבאס הנחתי שגם אצלו אגלה פער בין רטוריקה לפרקטיקה, כי מנסור עבאס ורע"ם היו שותפים ברשימה המשותפת – שהיו"ר שלה, איימן עודה, הניף את דגל הפוליטיקה האזרחית והוא פרש כדי להניף את דגל הפוליטיקה האזרחית. נשאלת השאלה, מדוע? במה שונה הפוליטיקה של עבאס מזאת של עודה והאם עבאס יכול להתחמק מהמציאות הפוליטית שהסיטה את האידיאולוגיה של עודה ולהוביל דרך חדשה באמת?

כדי להשיב על כך, אנתח את מקורות הפילוסופיה הפוליטית שעיצבו את הגישה השמרנית שלו לפוליטיקה הישראלית ואת ביטויי הגישה השמרנית באמנה החדשה שהוא בונה לתנועה האסלאמית. אבחן את השיח האזרחי שהוא מקדם בהתייחס לסוגיות כמו היחס למדינת ישראל, התמודדות עם הפשיעה והאלימות בחברה הערבית, חוק קמיניץ, הסדרת ההתיישבות הבדואית בנגב (והסוגיה העכשווית של נטיעות קק"ל בנגב), חוק החשמל, שלום והסכסוך הישראלי פלסטיני.

אנתח את השפעת הצטרפותו לקואליציה על המפלגות והחברה הערבית ובעיקר, אתיחס לחוט השני שעובר בין כל הנושאים ונוגע למלכוד שבו נמצא עבאס בין השיח האזרחי, לבין השיח הלאומי-ביטחוני. מלכוד של אידיאולוגיות ואסטרטגיות מתנגשות בתוך רע"ם (מול בל"ד בתקופה נתונה), בתוך החברה הערבית (מול הרשימה המשותפת ואימן עודה), ובתוך המערכת הפוליטית הישראלית (מול חסמים לאומיים ודתיים של ממשלת ימין-מרכז-שמאל).

הגישה המודגשת בעבודה היא גישה ביקורתית, שתבחן שני מישורים: את ביקורת מנסור עבאס על התפיסות הפוליטיות של המערכת הפוליטית היהודי ועל המפלגות הערביות, ואת הביקורת על עבאס ותפיסת עולמו.

א. מנסור עבאס - רקע קצר

מנסור עבאס, יליד 1974, מכהן כיו"ר מפלגת רע"ם (רשימה ערבית מאוחדת) מאז אפריל 2019, כאשר החליף את מסעוד גנאים. רע"ם הינה רשימה ערבית-אסלאמית שהוקמה מאז 1996 וחברים בה אישים מהפלג הדרומי של התנועה האסלאמית. מועצת השורא (החכמים) של התנועה האסלאמית מחליטה על המינויים הפוליטיים ברשימה והקימה צוות מורחב לניהול המו"מ הקואליציוני בשתי מערכות הבחירות האחרונות.

הבסיס האלקטורלי של רע"ם נשען על קולות הציבור התומך בפלג הדרומי של התנועה האסלאמית והציבור הבדואי בנגב (15.9% מהקולות הגיעו למפלגה מהחברה הבדואית, למרות שהם מהווים רק 10% מערביי ישראל). לקראת הבחירות לכנסת העשרים וארבע במרץ 2021, פרש עבאס מהרשימה המשותפת והחל לנהל מגעים עם מפלגת הליכוד כדי להקים אתה ממשלה. כשיאיר לפיד קיבל את המנדט להרכיב ממשלה, ניהל עבאס מו"מ קואליציוני גם אתו, הקפיא את השיחות במהלך מבצע 'שומר חומות' וחתם על הסכם קואליציוני בין רע"ם ל"יש עתיד" ותמיכת רע"ם בהקמת ממשלת ישראל השלושים ושש (פוראת, 29.3.21).

למד לימודים אסלאמיים אצל השייח' עבדאללה נימר דרוויש, (שממנו למד גישה ביקורתית), נשא דרשות ב"מסגד השלום" בכפר שלו, מע'אר, והוא יודע לצטט מהקוראן ברהיטות. נבחר לסגן יור הפלג הדרומי של התנועה האסלאמית ועומד בראש הזרוע הפוליטית שלה. (רפרפורט, 24.3.19)

ב. דואליות בין שמרנות ללאומיות.

השמרנות הישראלית, גם הערבית, נחשבת אבטיפוס של דגם השמרנות האמריקני, במובן זה שהיא התבססה על כוח חלוץ אינטלקטואלי שחימשה פוליטיקאים ברעיונות, בנה קאדר של כותבים ודוברים מיומנים והתנצח עם המערכת הפוליטית (שגיב, 2020). כמו בארה"ב, עבאס מעניק לשמרנות תפקיד משמעותי בהפיכת השמרנות לכוח הציבורי המשמעותי ביותר בחברה הערבית, כבלם למגמות הלאומיות וליברליות הקיצוניות.

שמרנות תגובתית (שלא התבססה על אידיאולוגיה, אלא על תגובה לכוח כופה (משטר צבאי), אפיינה את התנהגות הבוחרים והנבחרים הערבים עד שנות התשעים. רוב הציבור הערבי הצביע למפלגות ציוניות ופוליטיקאים ערבים היו חברים בחלק מהמפלגות הציוניות, ברשימות לוויין ערביות (שהיו מריונטות של המפלגה), או במפלגות יהודיות-ערביות (כמו הקומוניסטית). שינוי מסוים החל לאחר סיום המשטר הצבאי, כאשר ב 1970 מפלגת העבודה החליטה, לאחר ויכוחים קשים וחשש מהתארגנות מפלגות ערביות עצמאיות, לקבל כל אזרח ערבי המזדהה עם עקרונות המפלגה (כהן, 2016).

שינוי המגמה, משמרנות ללאומיות, התרחש לאחר האינתיפאדה הראשונה ב 1987 והוא נמשך בחלקו עד היום: חה"כ עבד אל ואהב דראושה פרש ממפלגת העבודה והקים את המפלגה הדמוקרטית הערבית (מד"ע) שקראה להכרה באש"ף, להקמת מדינה פלסטינית ולשוויון לערביי ישראל. גם במצעה האידיאולוגי וגם בהתנהלותה בפועל, המפלגה שמה דגש על ענייני חוץ (הסכסוך הישראלי-פלסטיני), מיעטה לפעול לשיפור מצב האוכלוסייה הערבית בישראל והיתה לעומתית לממשלה.